

Виборча програма
кандидата в Президенти Національної академії наук України
академіка НАН України **Данилишина Богдана Михайловича**

Я, Данилишин Богдан Михайлович, академік НАН України, доктор економічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки пройшов шлях в НАН України від аспіранта до директора одного з провідних наукових Інститутів Академії, академіка. Все моє становлення було тісно пов'язано з Академією і саме їй я зобов'язаний своїми подальшими злетами до посад Міністра економіки України, Голови Ради Національного банку України, професора ряду провідних університетів Європи. Мені не все одно як буде розвиватись НАН України в майбутньому. Вона дала мені шлях в життя – і я зроблю все, щоб шлях НАНУ був світлим і захоплюючим. В свої 60 – я маю достатній рівень знань, компетентностей і державницьку позицію щоб забезпечити для НАНУ наукове лідерство як в державі так і в світі. Для цього я і моя команда буде здійснювати наступне.

«НАНУ-ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»

Своїм головним завданням на посаді Президента НАН України я вважаю втілення в життя та наповнення реальним змістом Концепції розвитку Національної академії наук України, яка «має забезпечувати спроможність Академії надавати відповіді на сучасні виклики, що стоять перед науковою спільнотою, з урахуванням тенденцій світової науки, національних пріоритетів наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, сприяти підвищенню ролі Академії в модернізації країни». Тому ця виборча програма складена на основі багаторічного досвіду моєї роботи в Академії та спілкування з колегами – вченими, членами НАН України, яким не байдужа її доля в контексті розвитку всієї наукової сфери як складової держави.

Українське суспільство та питання трансформації НАН України

Сьогодні ми перебуваємо в процесі трансформації від суспільства, що базується на індустріально-ринковій економіці, до інформаційно-мережевого суспільства, яке має у своїй основі суттєво відмінні закономірності розвитку. Цей процес має суперечливий характер, породжує різноманітні технологічні та соціально-економічні диспропорції, політико-

правові й ідеологічні протистояння, конфлікти і навіть війни. В цих умовах тільки наука в усіх своїх складових природничого, технологічного, економічного, соціального і гуманітарного знання може забезпечувати виважений підхід до вирішення актуальних проблем розвитку суспільства. В Україні історично склалася система, у якій Академія наук відіграє провідну роль у науковому забезпеченні технологічного прогресу і суспільного розвитку. Тому реформування Академії не може відбутися як ізольований від суспільства процес.

Зараз *Академія, як і суспільство в цілому, знаходиться у кризовому стані*. Це відбулося внаслідок рішень, які не відповідали історичним викликам, спирались не на наукові підходи, а на політичну доцільність. Ігнорування науки було і є одним із найважливіших чинників спадної економічної і суспільної динаміки розвитку України.

На сьогодні склалася ситуація, яка характеризується *негативними тенденціями*:

- війна та деіндустріалізація країни суттєво знизила попит на науково-технічні розробки і наукову продукцію загалом;
- промислові підприємства, які ще існують, внаслідок нестабільності ситуації здебільшого не орієнтовані на довгострокові капіталовкладення і науково-технічний прогрес;
- відсутність адекватної стану країни і глобальним тенденціям науково обґрунтованої стратегії не дає можливості сконцентрувати зусилля на вирішенні пріоритетних завдань, що дозволило б вивести країну на траєкторію сталого розвитку;
- сліпе копіювання і насадження в усіх сферах інститутів, правил і норм, що сформульовані зовсім в інших обставинах і є неадекватними умовам України, проводять до формування деструктивних тенденцій;
- суперечливі процеси в навчанні та вихованні молоді знижують освітній і науковий потенціал країни;
- відсутність з боку влади системної підтримки науки, її постійне недофінансування руйнують саму основу науково-технічного прогресу і посилюють ризики повної деградації;
- застійні процеси в НАН України, яка не змогла перебудувати свою діяльність відповідно до вимог часу, ведуть до поступової втрати її суспільного значення і авторитету.

Взаємодія Академії з державою, реальним сектором і освітою

У ситуації, що склалася, *першочерговим завданням є відновлення ролі НАН України у вирішенні завдань науково-технічного і соціально-економічного прогресу на основі досягнення суспільного консенсусу між владою, науковою спільнотою, бізнесом і громадянським суспільством щодо необхідності:*

- забезпечення владою належних фінансово-інституційних умов виконання Академією своїх функцій;
- реструктуризації академічної системи організації науки відповідно до сучасних вимог і завдань;
- створення ефективних організаційних форм співпраці академічної науки з університетською і бізнесом;
- підвищення суспільного авторитету науки та статусу вченого.

Має залишитись одна зі статусом Національної Академія наук — НАНУ. Всі інші мають перетворитися в наукові товариства або університетські структури.

Українська наука, фундаментальне і прикладне ядро якої зосереджене саме в НАН України, будучи стратегічним ресурсом держави, повинна стати основою національного економічного розвитку, забезпечення вітчизняного виробництва власними матеріалами й технологіями, кадрового поповнення органів державної влади.

Для цього потрібно домогтися вирішення таких завдань:

- включення НАН України до системи управління наукою;
- повноцінної реалізації визначених законом прогностно-експертних повноважень Академії у сфері державної політики;
- забезпечення представництва НАН України на засіданнях Кабінету Міністрів України, в роботі колегій і робочих груп органів державної влади та місцевого самоврядування тощо;
- постійне представництво Президента НАН України як члена РНБОУ;
- головування в Раді з питань науки і технологій при Президентові України;
- законодавчого закріплення обов'язку органів влади, місцевого самоврядування, організацій та підприємств реагувати на подані Академію аналітичні матеріали та експертні висновки з наданням відповіді про результати їх розгляду;

- забезпечення законодавчо визначеного рівня фінансування науки та оплати праці вчених.

Учені та установи НАН України повинні вміти задовольняти запити влади та бізнесу у вигляді закінченого продукту, рішення, розробки – випробуваних, ефективних і готових до впровадження чи виробництва.

Реалізація наукових розробок повинна отримувати нормативно-правове втілення, так само як і законотворчий процес – належне наукове обґрунтування.

Розв’язання цих завдань можливо забезпечити на базі великих науково-технічних проєктів, реалізація яких під егідою НАН України повинна стати спільною метою всього суспільства – таких, як:

- реіндустріалізація економіки та її інфраструктури на основі поєднання стратегій відновлення та індустрії 4.0;
- розвиток людського капіталу та вирішення базових проблем забезпечення життєдіяльності громадян (раціональне харчування, житло, охорона здоров’я);
- забезпечення раціонального природокористування, розв’язання екологічних проблем і досягнення Цілей сталого розвитку.

Академія наук повинна стати ініціатором, активним провідником і головним експертом таких змін, що відповідає її ролі та статусу. Для вирішення поставлених перед академічною наукою завдань доцільно:

- створити при Кабінеті Міністрів України Фонд розвитку науки, який формувати, зокрема, за рахунок рентного податку на монополії сировинно-експортного профілю; кошти Фонду мають спрямовуватися на матеріально-технічне забезпечення пріоритетних наукових досліджень;
- створити механізм координації та інтеграції академічної й університетської науки, для чого стимулювати створення навчально-наукових комплексів у складі інститутів Академії та університетів; у яких академічний інститут відповідає за дослідження, а університет – за навчальний процес;
- створити в Академії спеціалізований підрозділ, який тісно співпрацюватиме з Урядом, промислово-фінансовими структурами та бізнесом для комерціалізації наукових розробок.

Організаційні та фінансові аспекти трансформації Академії

Необхідно оптимізувати структуру Академії в частині усунення дублювання функцій і напрямів діяльності окремими підрозділами апарату,

установами при Президії НАН України та інститутами НАН України, удосконалення й посилення внутрішнього контролю і аудиту задля економного та ефективного використання бюджетних коштів, землі й майна Академії, наведення елементарного порядку в документальному оформленні останніх.

Відповідне грошове забезпечення академіків і член-кореспондентів НАН України має становити не менше 10 прожиткових мінімумів.

Слід також оптимізувати розподіл фінансів (який зараз здійснюється виходячи з чисельності) та структуру фінансування Академії шляхом:

- збільшення частки конкурентного фінансування;
- забезпечення прозорості, за участю керівників наукових установ, процедури розподілу базового фінансування, відбору наукових проєктів в рамках цільових наукових програм НАНУ;
- переглянути посадові оклади наукових працівників в напрямку їх підвищення, при цьому розширивши права керівників наукових установ при встановленні розмірів посадових окладів;
- запровадження міжнародно визнаних критеріїв і стандартів організації та фінансування наукових досліджень;
- забезпечення відкритості експертної оцінки науково-дослідних робіт та їх фінансування;
- в рамках НАНУ зберегти вже усталену процедуру підготовки та захисту дисертаційних робіт, встановити наукові академічні ступені та звання доктора наук і професора;
- недопущення необґрунтованого збільшення фінансування окремих підрозділів і установ та утримання окремих оплачуваних керівних посад;
- оптимізації накладних витрат, пов'язаних із утриманням апарату як у Президії НАН України, так і в наукових установах;
- скорочення витрат на утримання автотранспорту для керівництва тощо.

Ефективність, економію витрат і прозорість розподілу коштів може забезпечити переведення установ Академії на централізоване обслуговування в господарських, фінансових, кадрових і ІТ-питаннях з одночасною оптимізацією роботи численних інформаційних систем і сайтів.

Зміцнення кадрового потенціалу, сприяння розвитку наукової молоді та розв'язання соціальних питань

Одним із найважливіших стратегічних напрямів є зміцнення

кадрового потенціалу НАН України, розвиток її провідних наукових шкіл, залучення до Академії талановитої молоді.

Слід створити привабливі умови для того, щоб молодь закріплювалася в системі НАН України, щоб робити наукову кар'єру в Академії та одночасно зміцнювати її було вигідніше, ніж працювати за кордоном чи в комерційних структурах.

Можливими напрямками вирішення проблеми тут є наступні:

- співпраця із закладами вищої освіти у створенні спільних творчих колективів для проведення досліджень і використання новітнього обладнання, а також у підготовці фахівців, схильних до наукового пошуку і бажаючих надалі працювати в науці;
- створення гнучких дослідницьких структур, цільових творчих колективів проблемного чи проєктного спрямування під науковим керівництвом молодих учених;
- підвищення рівня оплати праці, збільшення кількості стипендій для молодих учених.
- розв'язання соціальних питань, житлової проблеми (яка добре відома мені як колишньому мешканцеві академічного гуртожитку), забезпечення прозорої процедури надання службового житла.

Інформаційна підтримка, міжнародна інтеграція та оцінювання діяльності НАН України

Важливим аспектом вважаю інформування суспільства про діяльність НАН України. Потрібен потужний інформаційний інтерактивний медіа-канал для оприлюднення думки Академії з актуальних проблем суспільного розвитку.

Доцільне започаткування під егідою НАН України регулярного міжнародного форуму для обговорення наукових проблем і трендів, пропаганди вітчизняних інноваційних досягнень та залучення інвестицій. Можливо, слід здійснити це на базі щорічних загальних зборів НАН України, перетворивши їх таким чином із заходу «для власного споживання» на захід, цікавий вітчизняній і світовій спільноті.

Академії слід використовувати широкі можливості міжнародної інтеграції, розробити та реалізувати програму співробітництва зі світовим науковим співтовариством на взаємовигідній основі. При цьому зарубіжні відрядження повинні існувати не лише для керівництва, а перш за все для стажування й наукового обміну перспективних і молодих учених.

Потрібно також сприяти створенню за участю Академії вітчизняної авторитетної бази наукового цитування з умовною назвою «Вернадський» як поліфункціональної публікаційної платформи, інтегрованої у світовий дослідницький простір.

Відомо, що вчені НАН України причетні до наукових відкриттів світового рівня, є співавторами високореєтингових міжнародних дослідницьких проектів, публікацій і заходів. Тому голос Академії має бути почутим у проведенні державою реформ наукової сфери.

Потрібно забезпечити оцінку ефективності досліджень, разом з тим не підмінюючи раціональну організацію бюрократією, а науку – наукометрією. Тому слід домагатися вдосконалення законодавства і вимог МОН України щодо атестації та рейтингування наукових досягнень вчених, забезпечивши адекватну оцінку наукових результатів з урахуванням специфіки природничих, суспільних і гуманітарних наук та раціональне поєднання вітчизняної системи оцінювання з міжнародним досвідом.

* * *

Отже, загальна схема реформування Академії, на мою думку, виглядає так: інвентаризація напрямів діяльності, кадрів, інфраструктури, майна та вироблення сучасної оптимізованої структури з урахуванням світових трендів і завдань соціально-економічного розвитку та викликів повоєнного відновлення України.

Академія повинна зробити це сама, не чекаючи, поки це зроблять за нас із далеко не кращими, як ми самі розуміємо, наслідками.

Світлої пам'яті Академік Мирослав Попович у своєму інтерв'ю якось сказав: «Нація не може називатися носієм культури, якщо вона не генерує таких абстракцій, як математика, велика музика, філософія... І у нас усе це є».

Тому наука і сучасні технології мають бути драйверами економічного піднесення нашої держави, а модернізована Академія повинна стати такою собі НАНУ-технологією для сталого інноваційного розвитку всієї України, тим шевченківським «апостолом правди і науки», який виведе Україну на шлях процвітання і дозволить їй посісти належне місце серед економічно розвинених держав.

